

Magdalena Kochmańska

Wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw przez samorząd terytorialny jako środek poprawy poziomu bezpieczeństwa lokalnego i regionalnego

1. Uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw

Podstawowe znaczenie dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw ma instytucjonalne otoczenie wspierające ten rozwój.

Pomimo tego, że mechanizm rynkowy uważany jest za najdoskonalszy mechanizm regulowania większości procesów gospodarczych, to jednak rynek w pewnych sytuacjach zawodzi bądź tworzy rezultaty społecznie nieakceptowane. Przede wszystkim rynek pozostawiony sam sobie ma skłonność do generowania struktur monopolistycznych. Ogranicza to konkurencję, będącą podstawowym warunkiem efektywności gospodarki rynkowej. Rolą państwa jest więc korygowanie i uzupełnianie tego mechanizmu. Dlatego też państwo, tworząc instytucjonalne ramy działania pozostałych podmiotów, w istotny sposób oddziałuje na bieżące ich funkcjonowanie¹.

Przemiany ustrojowe w Polsce, wprowadzenie gospodarki rynkowej, a także przebudowa struktury własnościowej sprawiły, że wzrosło zainteresowanie zakładaniem prywatnych działalności gospodarczych, zaczęły się rozwijać małe i średnie przedsiębiorstwa. W rozwoju firm tego sektora można wyróżnić trzy fazy:

- wstępną fazę rozwoju przedsiębiorczości (do 1989 roku);
- fazę eksplozji (lata 1989–1994);
- fazę samoregulacji rynkowej (od 1995 roku)².

Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw uzależniony jest od czynników makro- i mikroekonomicznych. Uwarunkowania te jednak często tworzą wiele barier. Spadek popytu, brak promocji przedsiębiorczości, utrudniony dostęp do finansowania oraz wspierania innowacyjności, a także brak rozwoju instytucji otoczenia biznesu (zwłaszcza na szczeblu regionalnym) wpływają hamująco na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Na szczeblu centralnym czy też regionalnym wyróżnić możemy następujące warianty aktywnych działań rozwojowych:

- „Pobudzenie inicjatywy założycielskiej (wzrost ilości nowych firm);
- Tworzenie warunków dla rozwoju wszystkich nowo powstających małych i średnich przedsiębiorstw;

¹ J. Wilkin, *Jaki kapitalizm, jaka Polska?*, Warszawa 1995, s. 130.

² J. Janiuk, *Strategiczne dostosowanie polskich małych i średnich przedsiębiorstw do konkurencji europejskiej*, Warszawa 2004, s. 20.

– Wspieranie wybranej grupy przedsiębiorstw, dokonując ich selekcji według priorytetów narzuconych przez potrzeby gospodarki rynkowej³.

W rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw istotna jest rola samorządu terytorialnego. Wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorstw jest ważnym narzędziem polityki rozwoju regionalnego. Polityka samorządu terytorialnego powinna być spójna z polityką rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw.

Przeprowadzone badania w zakresie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw⁴ wykazują, że do najczęściej wymienianych przez przedsiębiorców Unii Europejskiej przyczyn hamujących rozwój innowacji w ich przedsiębiorstwach należą zasoby ludzkie. Świadczy to najwyraźniej o niewystarczającej liczbie wyspecjalizowanej kadry, posiadającej umiejętności zarządzania nowoczesnymi technologiami w firmie. Drugim czynnikiem – przeszkodą w rozwoju innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw, najczęściej wymienianym w badaniach, był dostęp do innowacyjnych klientów. Należy zauważyć, że ten wynik jest dość nieoczekiwany z uwagi na rozwój technologii komunikacyjnych i informacyjnych oraz wysoką świadomość współczesnych społeczeństw. W następnej kolejności wśród barier w rozwoju innowacyjnym przedsiębiorstwa pojawiła się ich zdolność do wykorzystania nowoczesnych technologii⁵.

W badaniach przeprowadzonych wśród polskich przedsiębiorców wyróżniono następujące bariery rozwoju małych i średnich firm:

- natury ekonomicznej – formułowane jako brak własnych środków finansowych, przy równocześnie zbyt wysokim oprocentowaniu kredytów finansujących innowacyjność;
- natury rynkowej – określane jako brak rozeznania potrzeb rynkowych i w konsekwencji wysoki stopień niepewności zbytu nowych produktów;
- natury badawczej – związane ze słabością sfery naukowej i badawczo-rozwojowej, przez co należy rozumieć brak właściwej bazy badawczo-rozwojowej, brak przepływu informacji do gospodarki o nowych technologiach, słabą współpracę instytucjonalną w tym zakresie;
- natury legislacyjnej – wynikające z regulacji aktów prawnych, norm i przepisów, których praktyczna wykładnia nie działa stymulująco na zachowania i działania innowacyjne.

Unia Europejska uznaje sektor małych i średnich przedsiębiorstw za źródło konkurencyjności europejskiej gospodarki i źródło wzrostu gospodarczego, zapewniające bezpieczny rozwój całej gospodarki. Politykę Unii Europejskiej wobec sektora małych i średnich przedsiębiorstw można podzielić na następujące działania:

- zmniejszenie i upraszczanie obowiązków administracyjnych, podatkowych oraz w zakresie rachunkowości,
- mobilizacja państw członkowskich do modyfikacji prawa cywilnego i karnego,
- programy wsparcia ze środków wspólnotowych.

³ Ibidem, s. 25.

⁴ R. Sitkowska, *Ocena innowacyjności przemysłu w Polsce i Unii Europejskiej*, „Problemy Eksploatacji” 2005, nr 1 (26).

⁵ M. Kochmańska, *Bariera rozwoju przedsiębiorczości małych średnich firm*, Zarządzanie i Marketing, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu, z. 1, 2007, s. 59–71.

Szczególne znaczenie dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw ma, według Unii Europejskiej, tworzenie środowiska wspierającego innowacje i zmiany. Przedsięwzięcia w tym obszarze realizowane są poprzez upowszechnianie najlepszych praktyk i wymianę doświadczeń między państwami, regionami i przedsiębiorcami. Znaczną uwagę poświęcona jest jednak rozwojowi wiedzy i innowacji oraz ich dyfuzji.

2. Wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw przez samorząd terytorialny

System wspierania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw na poziomie regionalnym (lokalnym) obejmuje instrumenty, instytucje i uwarunkowania regionalne (lokalne). Od działań na tym szczeblu oczekuje się, że zapewnią one korzystne warunki rozwoju przedsiębiorczości poprzez stworzenie odpowiedniej atmosfery sprzyjającej rozwojowi MPS oraz dostęp do lokalnych efektów zewnętrznych⁶. Mogą one być związane z: lokalną infrastrukturą ekonomiczną i społeczną, możliwością kooperacji podmiotów funkcjonujących w danym układzie lokalnym, rynkiem lokalnym (rynek zbytu, rynek konsumentów), środowiskiem przyrodniczym, lokalnymi zasobami pracy. Kompetencje w tworzeniu tak szeroko rozumianych uwarunkowań regionalnych (lokalnych), obejmujących zarówno politykę gospodarczą, jak i inicjatywy lokalne w polskim systemie administracyjnym, rozkładają się na różne stopnie samorządu lokalnego – gminę, powiat, województwo⁷.

W ramach aktywności samorządu terytorialnego podejmowane są również działania w zakresie wspierania małych i średnich przedsiębiorców. Mieszczą się one w obszarach: rozwoju lokalnego i regionalnego, poprawy jakości życia miejscowej ludności oraz usprawniania działalności administracji samorządowej. Wspieranie przedsiębiorców przyczynia się bowiem do rozwoju całej jednostki samorządowej; wskutek tej pomocy poprawia się jakość życia mieszkańców, którym przedsiębiorcy mogą oferować lepsze bądź tańsze towary i usługi. Wreszcie przedsiębiorcy często mają kontakt z władzami samorządowymi poprzez oficjalne procedury administracyjne (władze samorządowe podejmują m.in. takie działania, jak: prowadzenie ewidencji działalności gospodarczej osób fizycznych, zadania w zakresie ładu i zagospodarowania przestrzennego, wydawanie pozwoleń na budowę). Usprawnienie funkcjonowania administracji samorządu terytorialnego, np. poprzez eliminowanie biurokracji, dostosowanie godzin pracy urzędów do potrzeb petentów, stanowi dla przedsiębiorców ułatwienie, pozwala zaoszczędzić czas i zredukować koszty działalności. Wprowadzenie pewnej przejrzystości procedur administracyjnych pozwala ponadto ograniczyć niepewność co do warunków prowadzenia działalności gospodarczej w przyszłości, co sprzyja podejmowaniu inwestycji.

Sfera działalności czy też zadań samorządu terytorialnego w zakresie wspierania przedsiębiorczości w dużym stopniu pozostawiona została w gestii swobodnej decyzji właściwych organów, które – oprócz wykonywania określonych zadań wskazanych w ustawach, a związanych z organizowaniem życia gospodarczego (np. wydawanie niektórych zezwoleń) – powinny działać na rzecz podnoszenia warunków

⁶ Efekty zewnętrzne definiuje się jako materialne i niematerialne dobra, jakie otrzymuje podmiot ze swego otoczenia, bez ponoszenia z jego strony kosztów ich wytwarzania.

⁷ K. Safin, *Zarządzanie małą firmą*, Wrocław 2003, s. 193.

funkcjonowania podmiotów gospodarczych na swoim terenie. Wspieranie przedsiębiorczości, a szczególnie tak istotnego z punktu widzenia gospodarki lokalnej i regionalnej sektora małych i średnich przedsiębiorstw, odbywa się zatem w ramach zadań, do których wykonywania poszczególne jednostki samorządu terytorialnego zostały uprawnione na podstawie przedmiotowych przepisów.

Katalog zadań własnych gminy zawiera przykładowe zadania, których realizacja jest niezbędna dla zaspokojenia potrzeb jej mieszkańców, nie zawiera sformułowań dotyczących wspierania przedsiębiorczości. Natomiast wśród zadań wymienionych w ustawach o samorządzie powiatowym i o samorządzie wojewódzkim szczególną uwagę zwraca zapis mówiący, że do zadań publicznych wykonywanych przez powiat i województwo należy przeciwdziałanie bezrobociu i aktywizacja lokalnego rynku pracy. Na samorządzie wojewódzkim ciąży obowiązek określenia strategii rozwoju województwa, która między innymi powinna uwzględniać cele związane z pobudzaniem aktywności gospodarczej oraz podnoszeniem poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa. Wsparcie finansowe rozwoju regionalnego może być przeznaczone na zadania dotyczące:

- rozwoju przedsiębiorczości, zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorców, innowacji gospodarczych, transferu technologii,
- restrukturyzacji wybranych dziedzin usług publicznych oraz gospodarki lokalnej i regionalnej, opierających się na zasadach zrównoważonego rozwoju,
- tworzenia nowych miejsc pracy,
- inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej i transportowej, poprawiających warunki realizowania inwestycji gospodarczych.

Zgodnie z zasadą swobodnej działalności gospodarczej, samorząd terytorialny wspiera rozwój przedsiębiorczości, tworząc korzystne warunki do podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej, w szczególności wspiera mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich przedsiębiorców.

Instrumenty wspierania małych i średnich przedsiębiorstw przez samorząd terytorialny mogą być klasyfikowane według różnych kryteriów. Szczególnie przydatna jest klasyfikacja na podstawie budżetu jednostki samorządowej, co skutkuje podziałem ich na dochodowe i wydatkowe. Instrumenty związane z uszczupleniem dochodów danej jednostki samorządu terytorialnego (np. ulgi w podatku lokalnym) zwane są dochodowymi, natomiast te, których zastosowanie wymaga wydatków z budżetu jednostki samorządowej, są instrumentami wydatkowymi. Klasyfikacja ta jest szczególnie przydatna w stosunku do działalności gmin, gdyż to właśnie gminy mają możliwość wykorzystania bogatego wachlarza działań na rzecz aktywizacji i rozwoju lokalnych przedsiębiorców. Podział instrumentów dochodowych i wydatkowych gminy przedstawiono w tabeli 1.

W odróżnieniu od gmin dysponujących dochodami publicznoprawnymi z podatków i opłat lokalnych, powiaty i województwa nie mają w zasadzie możliwości zastosowania instrumentów z tej grupy ze względu na brak źródeł takich dochodów. Natomiast instrumenty wydatkowe mogą być stosowane zarówno przez gminy, jak i powiaty i województwa.

Tab. 1. Podział instrumentów wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw przez gminy

Instrumenty	
dochodowe	wydatkowe
1) ulgi i preferencje dot. podatków lokalnych, w szczególności: <ul style="list-style-type: none"> – preferencyjne określenie stawek podatkowych, – całkowite lub częściowe zwolnienia przedmiotowe, – podmiotowe – indywidualne ulgi uznaniowe, – odroczenie lub rozłożenie na raty, – podmiotowe przeniesienie własności na rzecz gminy w zamian za należności podatkowe; 2) preferencje przy określaniu opłat odprowadzanych przez przedsiębiorców do budżetu gminnego: <ul style="list-style-type: none"> – adiacenckich, – za użytkowanie wieczyste, – czynszowych z tytułu najmu i dzierżawy, – pobieranych na mocy przepisów o zagospodarowaniu przestrzennym, – z tytułu rejestracji działalności gospodarczej. 	1) inwestycje infrastrukturalne podnoszące atrakcyjność gminy; 2) wsparcie działalności funkcjonujących na terenie gmin instytucji wspierania biznesu (agencji rozwoju, inkubatora przedsiębiorczości itd.), w tym szczególnie utworzenie lub wsparcie funduszy doradczo-kredytowych; 3) instrumenty informacyjno-promocyjne (zachęcające do lokowania inwestycji w gminie, np. poprzez broszury czy foldery, a także otwieranie centrów obsługi inwestora).

Źródło: W. Dziemianowicz, M. Mickiewicz, E. Malinowska, W. Misiąg, M. Tomalak, *Wspieranie przedsiębiorczości przez samorząd terytorialny*, Warszawa 2000, s. 8–16; T. Wołowicz, *Finansowe instrumenty wspierania przedsiębiorczości przez gminy*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, nr 1, s. 67–75.

W ramach instrumentów wydatkowych wyróżnić można przede wszystkim:

- inwestycje jednostek samorządu terytorialnego,
- wsparcie przedsięwzięć i instytucji służących rozwojowi gospodarczemu,
- instrumenty informacyjno-promocyjne.

Należy dodać ponadto, iż instrumenty te mogą mieć różny charakter, tj. mogą to być zarówno instrumenty wsparcia bezpośredniego, jak i polegające na różnych działaniach samorządu, które w sposób pośredni przyczyniają się do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

Inwestycje samorządu terytorialnego są przykładem instrumentu, który w sposób pośredni wpływa na warunki działalności przedsiębiorców. Jednostki samorządu terytorialnego, inwestując np. w infrastrukturę drogową czy uzbrojenie terenu, przyczyniają się do lepszego zaspokojenia potrzeb wspólnoty lokalnej czy regionalnej, a jednocześnie ułatwiają przedsiębiorcom prowadzenie działalności, chociażby poprzez usprawnienie transportu i większą dostępność komunikacyjną. Kreują tym samym atrakcyjność lokalną czy regionalną, przyczyniając się do przyciągnięcia inwestorów, co również wpływa dodatnio na sytuację małych i średnich przedsiębiorstw. Specyfiką inwestycji samorządu jest to, iż – inaczej niż w przypadku inwestycji przedsiębiorstw – z reguły nie wiąże się z chęcią osiągnięcia konkretnego zysku w przyszłości, ale stwarza lepsze warunki życia mieszkańców czy też funkcjonowania przedsiębiorstw.

Samorządy mogą zawierać porozumienia i inwestować wspólnie z zainteresowanymi podmiotami (np. w ramach związków międzygminnych, wspólnie z lokalnymi przedsiębiorcami, korzystając także z możliwości dofinansowania ze środków UE, programów rządowych). Takie partnerstwo publiczno-prywatne jest istotne nie tylko wobec ograniczonych środków na inwestycje w budżetach samorządów, ale i ze względu na zasady wspierania inwestycji ze środków pomocowych UE.

Wydatki budżetowe wspierające przedsięwzięcia i instytucje służące rozwojowi gospodarstwu również mogą przybierać różne formy.

Wobec dużego zapotrzebowania polskich przedsiębiorców na kapitał, a jednocześnie utrudnionego dostępu do kapitałów obcych ogromną rolę odgrywają fundusze poręczeń pożyczkowych. Władze samorządowe, obok organizacji skupiających przedsiębiorców, są najczęściej inicjatorami i udziałowcami tych instytucji. Fundusze poręczeń są instytucjami powołanymi w celu ułatwienia małym i średnim przedsiębiorcom dostępu do zwrotnych źródeł finansowania działalności – zarówno do kredytów bankowych, jak i pozabankowych, np. pożyczek z powiatowych urzędów pracy. Obok wykonywania swoich podstawowych funkcji, tzn. udzielania pożyczek lub gwarancji kredytowych, niektóre z funduszy ponadto zajmują się innymi działaniami, typu doradztwo w zakresie pozyskiwania finansowania zewnętrznego czy lobbying na rzecz przedsiębiorców.

W zależności od zakresu przestrzennego funduszy poręczeń wyróżnić można:

- fundusze lokalne (działające na terenie jednej lub kilku gmin lub powiatu),
- fundusze regionalne (działające na terenie województwa),
- fundusze ponadregionalne i centralne (obejmujące zasięgiem działania kilku województw lub nawet cały kraj).

W literaturze spotyka się pogląd, iż fundusze lokalne i regionalne są bardziej aktywne i efektywne niż fundusze centralne, a także łatwiej jest w nich uzyskać poręczenia.

Obok udziału w lokalnych czy regionalnych funduszach poręczeń, częstą praktyką jest także posiadanie przez samorzady terytorialne udziałów w agencjach rozwoju lokalnego czy regionalnego. Instytucje te są powoływane w celu wspomaganie polityki regionalnej bądź regionalnej i inicjatyw w zakresie przedsięwzięć gospodarczych i społecznych. Oprócz zasięgu przestrzennego różnią się znacznie między sobą także pod względem zadaniowym, mają różnorodną organizację i zasilenie finansowe. Mogą funkcjonować jako instytucje komercyjne lub non profit (np. fundacje).

Do instrumentów wydatkowych należy także udzielanie przez samorząd terytorialny wsparcia centrom wspierania biznesu, ośrodkom wspierania przedsiębiorczości itp. Formy tego wsparcia to np. udostępnianie lokalu lub finansowanie działalności. Głównym przedmiotem działań tych instytucji jest obsługa informacyjno-prawna przedsiębiorstw. Ze względu na fakt, iż instytucje te, należące do otoczenia biznesu, zajmują się najczęściej również doradztwem i szkoleniem przedsiębiorców, wszystkie działania samorządów terytorialnych zmierzające do udzielania im wsparcia przyczyniają się jednocześnie do tworzenia korzystnego klimatu dla przedsiębiorczości.

W kategorii instrumentów wydatkowych związanych z tworzeniem instytucji wspierania rozwoju lokalnego czy regionalnego mieszają się również coraz bardziej popularne w ostatnich latach w Polsce parki naukowo-technologiczne oraz tzw. inkubatory przedsiębiorczości. Podkreślić należy, iż tworzenie korzystnych warunków – mechanizmów i struktur, stymulujących orientację proinnowacyjną przedsiębiorstw, jest obecnie szczególnie ważne, wobec nasilania się konkurencji na rynku międzynarodowym. Szczególną rolę w tym zakresie mają działania służące poprawie zdolności i motywacji przedsiębiorców do ciągłego poszukiwania

i wykorzystywania w praktyce, poprzez współpracę z jednostkami naukowo-badawczymi, wyników i prac badawczo-rozwojowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków. Park naukowo-technologiczny jest zorganizowanym kompleksem gospodarczym, w ramach którego realizowana jest:

- polityka wspomagania rozwoju firm innowacyjnych nastawionych na produkcję zaawansowaną technologicznie,
- optymalizacja warunków transferu technologii z instytucji naukowych do praktyki gospodarczej i komercjalizacja rezultatów badań.

Ostatnią grupą instrumentów wydatkowych są działania informacyjno-promocyjne. Mają one zachęcać potencjalnych inwestorów (krajowych i zagranicznych) do ulokowania swojej inwestycji na terenie danej gminy, powiatu czy województwa. Informacja dostarczana jest w różnych formach. Znacznie usprawniona bywa także obsługa potencjalnych inwestorów – powstają np. centra ich obsługi w urzędach, z reguły pełniące funkcje „ośrodka jednej wizyty”, tj. miejsca, w którym przedsiębiorca uzyskać może wszelkie niezbędne informacje na temat warunków podjęcia i prowadzenia działalności na danym terenie. Instytucje oferują wsparcie przedsiębiorczości, mogą działać w celu osiągnięcia różnorodnych efektów.

Praktycznie każdy przejaw aktywności samorządu terytorialnego może wpływać na funkcjonowanie przedsiębiorców na danym terenie. Przedstawioną klasyfikację należy rozszerzyć o inne działania, które w sposób pośredni wpływają na sektor małych i średnich przedsiębiorstw. Można wskazać cały szereg instrumentów aktywizacji zawodowej i przeciwdziałania bezrobociu, które są w gestii powiatowych urzędów pracy.

Odnosząc się do interwencji samorządu terytorialnego, należy podkreślić, że interwencja publiczna samorządu województwa w założeniach koncentruje się na:

- wspieraniu rozwoju opierającego się na zasobach i predyspozycjach regionu; promowane przedsięwzięcia mają sprzyjać tworzeniu miejsc pracy odpowiadających potrzebom lokalnego i regionalnego rynku pracy. W działaniach tych korzysta się z myśli innowacyjnej środowisk regionalnych;
- pomocy publicznej, która jest kierowana przede wszystkim do małych i średnich przedsiębiorstw. Korzyści wynikające ze wspierania tych przedsiębiorstw, tj. zmniejszenie bezrobocia, szerzenie innowacyjności, osiąganie indywidualnych celów przedsiębiorcy (także w sferze psychologicznej – w samorealizowaniu się itp.) czy też poprawa zagospodarowania jednostek terytorialnych, sprzyjają lepszemu zaspokojeniu potrzeb wspólnot samorządowych, rozwijaniu poczucia tożsamości terytorialnej oraz zwiększając poziom bezpieczeństwa społeczności lokalnej.

Odnosząc się do samorządu województwa należy podkreślić, że jego oddziaływanie na działalność małych i średnich przedsiębiorstw zlokalizowanych na obszarze regionu może odbywać się pod warunkiem respektowania zasad współpracy i partnerstwa.

Dla zakresu i skuteczności oddziaływania samorządu województwa na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw ważne jest wypracowanie i ustalenie relacji między interwencją publiczną podejmowaną w ramach polityki gospodarczej rządu a polityką rozwoju regionów, prowadzoną przez samorząd województwa. W wypracowaniu i ustaleniu przebiegu tych relacji kluczowe znaczenie mają następujące kwestie:

- ustalenie przejrzystego podziału odpowiedzialności władzy publicznej za identyfikację barier rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości;
- określenie jasnego podziału zadań i środków publicznych związanych z oddziaływaniem na rozwój przedsiębiorczości oraz wykreowanie i dostosowanie do tych ustaleń struktur instytucjonalnych;
- opracowanie procedur uruchamiania interwencji publicznych w sprawach o zasięgu ponadregionalnym, wymagających wsparcia ze strony władz centralnych;
- przyjęcie jasnych zasad i reguł współdziałania interweniujących podmiotów (samorząd województwa oraz rząd i jego agendy) w zakresie uruchamiania montażu finansowego związanego z finansowaniem interwencji (krajowe środki publiczne i środki sektora prywatnego, fundusze strukturalne UE) publicznej w obszarze małej i średniej przedsiębiorczości.

Skłonność małych i średnich firm do przedsiębiorczości to gotowość do tworzenia i wprowadzania czegoś odmiennego z uwagi na jego wartość oraz uzyskanie zysków pod wpływem warunków otoczenia zewnętrznego oraz środowiska wewnętrznego. Podstawowy wpływ na rozwój przedsiębiorczości małych i średnich firm ma samorząd terytorialny wszystkich szczebli.

3. Wpływ małych i średnich firm na poprawę poziomu bezpieczeństwa lokalnego i regionalnego

Pojęcie bezpieczeństwa zmieniało się od wieków i było zależne od panującej ówczesnie sytuacji. Bezpieczeństwo oznacza pewien stan obiektywny, polegający na braku zagrożenia, odczuwany subiektywnie przez jednostki lub grupy⁸. Innymi słowy, każdy określa ten stan spokoju na swój własny sposób. Inaczej zdefiniujemy bezpieczeństwo dotyczące obszaru terytorialnego, inaczej jednostki organizacyjnej.

Sfera porządku i bezpieczeństwa leży w gestii terenowych organów władzy samorządowej i administracji państwowej. Od 1 stycznia 1999 r. kompetencje w tym zakresie mają organy samorządu terytorialnego trzech stopni, a także wojewoda jako terenowy organ administracji rządowej.

Brak poczucia bezpieczeństwa może negatywnie rzutować na stosunek obywateli do władzy, którą zazwyczaj obwinia się za ten stan, ale także do państwa, od którego słusznie oczekuje się zapewnienia bezpieczeństwa. Państwo, które go nie gwarantuje, może stać się w oczach ludzi mało wiarygodne.

Znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw dla społeczności lokalnej i regionalnej najtrafniej określił P. Drucker, stwierdzając, że są one „solą gospodarki rynkowej” i stanowią bazę demokratycznego porządku społeczno-ekonomicznego⁹. Literatura naukowa podkreśla obok ich funkcji gospodarczej również funkcję społeczną. Z punktu widzenia bezpieczeństwa funkcjonowania i życia społeczności lokalnej można wyróżnić następujące role małych i średnich przedsiębiorstw:

1. Zmniejszenie stopnia bezrobocia społeczności lokalnej.

Małe i średnie przedsiębiorstwa wnoszą duży wkład w powstawanie nowych miejsc pracy i dają większą pewność ich utrzymania niż duże. Nawet w okresie

⁸ *Słownik języka polskiego*, Warszawa 2007, s. 106; L. Korzeniowski, *Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenie, ochrona*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem*, Kraków 2000, s. 437.

⁹ K. Safin, *Zarządzanie małą firmą...*, s. 47.

kryzysów (recesji) w małych przedsiębiorstwach zatrudnienie wzrasta, podczas gdy w dużych zazwyczaj maleje.

2. Efekt ekologiczny

Duże przedsiębiorstwa oddziałują na środowisko w sposób skomasowany i skoncentrowany. Dotyczy to wpływu zarówno bezpośredniego (odpady, emisja gazów, temperatura), jak i pośredniego (poprzez np. infrastrukturę towarzyszącą ich rozwojowi). To powoduje, że kilka procent dużych przedsiębiorstw odpowiedzialnych jest za większość problemów ekologicznych. Małe przedsiębiorstwa mają charakter mniej agresywny i zdecentralizowany, mniejsza jest ogólna szkodliwość oddziaływania na środowisko.

3. Efekt produkcyjny

Małe i średnie przedsiębiorstwa odgrywają podstawową rolę jako dostawcy poźfabrykantów, części maszyn bądź jako wykonawcy specjalistycznych usług dla dużych przedsiębiorstw. Rola małych i średnich przedsiębiorstw wzrasta w miarę wzrostu poziomu życia i indywidualizacji popytu i staje się podstawowym czynnikiem bezpieczeństwa funkcjonowania społeczności lokalnej.

4. Efekt stabilizacyjny

Literatura naukowa donosi o skutecznym radzeniu sobie przez małe firmy z recesją, kryzysem gospodarczym, załamaniem koniunktury¹⁰. Mechanizmy obronne tych przedsiębiorstw są związane ze zdolnościami adaptacyjnymi i elastycznością działania. Przedsiębiorstwa małe i średnie reagują na kryzys stosowaniem metod z reguły bardziej akceptowanych społecznie, takich jak: wykorzystanie własnych rezerw, w tym środków prywatnych, przeprowadzenie szybkiej „kuracji odchudzającej”, szybkie zaangażowanie się w nowe obszary działania i szybkie przestawienie się na nową produkcję. K. Safin podkreśla, że małe firmy stanowią „rodzaj bufora (amortyzatora) kryzysów dla każdej gospodarki”¹¹.

5. Efekt regionalnej decentralizacji

Lokalizacja małych i średnich przedsiębiorstw jest możliwa właściwie w każdym terytorium lokalnym i w każdej społeczności lokalnej, a więc również tam, gdzie dużym przedsiębiorstwom by się to nie opłacało. Należy podkreślić, że małe przedsiębiorstwa powstają z zamiarem obsługi osiedla, ulicy czy nawet jednego domu (mała piekarnia, cukiernia, lokal gastronomiczny, przewoźnik mebli itp.). Przedsiębiorstwa te mogą tworzyć zdecentralizowaną sieć handlową, usługową, transportową itp., a tym samym ograniczać tendencje monopolistyczne w gospodarce.

6. Efekt mobilizacji kapitału

Pozyskiwanie środków finansowych to jeden z kluczowych problemów każdego przedsiębiorcy. I to zarówno wtedy, kiedy pieniądze są mu potrzebne na bieżące cele, np. zakup towarów, usług, wynagrodzenia, opłatę podatków oraz zobowiązania wobec ZUS, jak i WTEDY, gdy są niezbędne na rozwój firmy, np. zakup wyposażenia czy środków trwałych. Małe i średnie firmy prowadzą specyficzną

¹⁰ Ibidem, s. 58.

¹¹ A. Nehring, *Rozwój i konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw*, Kraków 2007; A. Tuziak, *Innowacyjność i rozwój*, Rzeszów 2006, s. 31–59; M. Huczek, *Rola samorządu terytorialnego w rozwoju innowacyjności lokalnej*, Zarządzanie i Marketing, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu, z. 1, Sosnowiec 2006, s. 27–65; A. Hess, *Promocja małej i średniej przedsiębiorczości w Unii Europejskiej*, Kraków 2007, s. 169–201.

politykę finansową, polegającą na korzystaniu z określonych źródeł finansowania, powstania i rozwoju przedsiębiorstw. Źródłami tymi są najczęściej zasoby finansowe właściciela jego rodziny; czasem przybierają też postać pożyczek od przyjaciół, znajomych, rzadziej obejmują obce źródła finansowania (i to zwykle w dalszych fazach rozwoju firmy). Przynoszą one zasadniczą korzyść, polegającą na angażowaniu zasobów (środki pieniężne, nieruchomości, złoto itp.), które byłyby przeznaczone na konsumpcję, odłożone na „czarną godzinę”, w najlepszym zaś wypadku złożone w banku. Jest to szczególnie ważne, gdy występują problemy kryzysowe w instytucjach finansowych.

7. Efekt transformacyjny

Małe przedsiębiorstwa neutralizują negatywne skutki transformacji gospodarczej (np. na Śląsku) oraz wspierają nowe wartości i nową strategię zachowań rynkowych. Tworzą nową klasę średnią. Poprzez pozytywne efekty swojej działalności przyczyniają się do tworzenia pozytywnego obrazu przedsiębiorcy, postaw przedsiębiorczych, wzrostu odpowiedzialności za własny los. Przyczyniają się do zmniejszenia bezrobocia, zwłaszcza poprzez tworzenie nowych miejsc pracy w obszarach trudnych do zagospodarowania. Duże znaczenie ma tworzenie przez małe i średnie przedsiębiorstwa „infrastruktury” usługowej i kooperacyjnej dla napływających kapitałów zagranicznych.

Analiza roli małych i średnich przedsiębiorstw jednoznacznie wskazuje na wielokierunkową działalność tych firm w dziedzinie podwyższania poziomu bezpieczeństwa danego terytorium i jego społeczności lokalnej. Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw zależy od szeregu czynników, szczególnie od wspierania tego rozwoju przez samorząd terytorialny i politykę państwa.

Local self-government support for the development of small and medium companies as a means of improving local and regional security

Abstract

The article shows the development of small and medium companies, considering the role of the local self-government. The author describes the methods of supporting small and medium companies by the local self-government. When analyzing the role of small and medium companies, the author focuses on detailing the way of acting in the field of territorial security.